

Oponentský posudek dizertační práce

Enkhtsetseg Byambaa: Asian fertility transition

Autorka se ve své práci zabývá změnami plodnosti v asijských zemích ke kterým došlo a ještě dochází v posledních desetiletích. Vysvětluje změny v úmrtnosti a plodnosti, které jsou v demografii označovány termínem první demografická revoluce, demografický přechod, věnuje se i problematice označované jako druhý demografický přechod. Počet obyvatel na světě se za celou dobu existence lidstva zvyšoval jen velice pomalu. Teprve v 17. a 18. století začal počet narozených výrazněji převyšovat počet zemřelých. Docházelo k rychlému přírůstku obyvatelstva, který nebyl nikdy před tím zaznamenán. Rychlý pokles úmrtnosti a následný pokles porodnosti byl zaznamenán nejprve v Evropě, Severní Americe a v dalších vyspělých zemích. Čím později k těmto změnám došlo, tím měly rychlejší průběh. V zemích vyspělých je proces demografické revoluce dávno ukončen, v některých méně rozvinutých zemích teprve probíhá. V současné době je plodnost ve vyspělých zemích pod hranicí prosté reprodukce obyvatelstva. Rozšíření používání spolehlivé antikoncepce, vyšší vzdělanost žen, nízká kojenecká úmrtnost, menší význam manželství, individualismus – to vše má za následek pokles plodnosti až pod hranici prosté reprodukce. Autorka se ve své práci zaměřuje především na změny v plodnosti a popisuje kdy, kde a proč k těmto změnám v asijských zemích dochází.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. V úvodní kapitole se autorka zabývá teorií demografického přechodu, demografickou revolucí a popisuje tři typy demografické revoluce – francouzský, anglický a japonsko-mexický typ. Dále se zabývá druhou demografickou revolucí, přechodem. Druhá kapitola popisuje zdroje použitých dat a metody použité při výpočtech. Zajímavé je hodnocení etapy vývoje dané země z pohledu tzv. indexu demografického přechodu. Pokud index nabyt hodnoty 1, je proces demografického přechodu u dané země ukončen. Třetí kapitola popisuje pokles plodnosti v Asii. Nejprve vyhodnocuje úhrnnou plodnost a její vývoj mezi roky 1950 až 2005 ve světě, dále pak podrobně popisuje změny úhrnné plodnosti ve 37 asijských zemích v tomto období. Provádí klasifikaci asijských zemí a rozděluje je podle úrovně úhrnné plodnosti na země s vysokou plodností (4+ dětí), střední plodností (2,1 – 4,0 dětí) a nízkou plodností (2,1 a nižší). Autorka neopomíná také souvislost plodnosti a sociálních, kulturních a ekonomických faktorů. Plodnost a střední délka života, hrubý domácí produkt, míra urbanizace, gramotnost žen, podíl osob

zaměstnaných v zemědělství je zde následně popsána. Za všechny země jsou zde grafy, vždy v kombinaci úhrnná plodnost a příslušný ukazatel a doplněno tabulkami hodnot mezi roky 1950 až 2005. Jako drobnou připomínku bych uvedla fakt, že u některých grafů, kde jsou použita procenta, by dle mého názoru bylo vhodnější nechat hodnoty do 100 %. Dále u některých grafů chybějí údaje za zemi, zde bych buď danou zemi neuváděla a nebo se pokusila o odhad příslušných hodnot. Zajímavá je tabulka, která vyhodnocuje opatření vlády v souvislosti s plodností. Další čtvrtá kapitola se věnuje demografickému přechodu v asijských zemích. Jednotlivé země a jejich vývoj úmrtnosti a porodnosti je názorně vidět z grafů. U delších časových řad leckdy dochází k výrazným výkyvům hodnot. Podle indexu demografického přechodu většina sledovaných asijských zemí nemá ještě demografický přechod ukončen. V páté kapitole popisuje autorka změny v plodnosti asijských zemí. Opět zde vymezuje země a oblasti s vysokou, střední a nízkou plodností a popisuje změny a za jak dlouho k nim v příslušných oblastech došlo či dojde. V závěru autorka shrnuje a zobecňuje své poznatky o změnách v plodnosti asijských zemí. Dle mého názoru správně zdůrazňuje vliv kulturních a historických vlivů na průběh prvního i druhého demografického přechodu (revoluce) v příslušných zemích. Demografický přechod a především změny v plodnosti v asijských zemích jsou a budou ovlivňovány právě tradicemi a zvyklostmi daných zemí.

Práce je psána čtivě, srozumitelně s dobrou grafickou úpravou. Autorka při jejím zpracování prokázala schopnost analyzovat a utřídit velké množství informací. Při vyhodnocování používala jednoduché statistické metody.

Práce splňuje požadavky kladené na dizertační práci. Doporučuji ji přijmout k obhajobě v předložené podobě.

V Praze 17. července 2006

Ing. Jitka Langhamrová, CSc.
katedra demografie
fakulta informatiky a statistiky
Vysoká škola ekonomická v Praze